

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v poduk.

Izhaja vsak četrtek.

List velja s poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 60 kr. za četrť leta 80 kr. — Naročnina se pošilja opravištvu v stolnem farovžu. Deležniki tiskovn. društva dobivajo list brez posebne naročnine.

Posamezne liste prodava knjigar Novak na velikem trgu po 5 kr. — Rokopisi se ne vračajo, neplačani listi nesprejemajo. — Za oznanila se plačuje od navadne vrtice, če se tiskane enkrat, 8 kr., dvakrat 12 kr., trikrat 16 kr., in vsakokrat za kolek 30 kr.

Program avstrijske pravne stranke.

Ker se je za drugo polletje precej novih naročnikov oglasilo, posnamemo iz prejšnje številke prvi del razglašenega programa „pravne stranke“. To storimo tudi zato, da imajo častiti bralci ves program pred očmi ter sami sodijo, je-li prav in pošteno, stranko s takimi načeli psovati, češ, da je „reakcijonarna“, starokopitna. Kakošna spaka je ta „reakcija“, da se je nekteri mladokopitneži takó bojé? — Program je isti, kakor ga imajo vsi federalisti v Avstriji, s tem edinim razločkom, da poudarja tudi pravico katoliški cerkvi v raznih zadevah življenja. Če je to „reakcija“, starokopitarstvo, je Zveličar sam največi starokopitnež bil, ker je svojim apostolom in njih naslednikom naročal:

„Pojdite in učite vse narode ... učite jih, spolnovati vse, kar sem vam naročal.“

Kdo dolži pravno stranko, da je starokopitna? Le liberalni listi v imenu liberalne pritikline, ki je doslej zvonec nosila v Avstriji. In kaj je iz Avstrije napravila? Dunajski demokrat, dr. Schrank, je opisal te dni v nekem dunajskem shodu to pritiklino z naslednjimi besedami: „Nijedna zguba“ ni Avstriji toliko škodovala kakor ti možjé, ki hoté vedno le dobivati in zopet pridobivati ter skušajo le svoje premoženje množiti“. — Demokrat Schrank je pravo zadel.

Liberalci so svoj liberalizem le v tem kazali, da so „inteligenco“ po mestih in trgih zoper kat. cerkev podhujskovali, narode med sebo razdražili, razuzdanost in surovost povsod zagovarjali in pospeševali, brezversko šolo napravili, v neštevilnih sleparskih bankah ljudem denar iz žepa kradli in sebe skušali obogatiti! Po pravici tem ljudem demokrat Schrank pod nos daje, da Avstrije

veča nesreča zadeti ni mogla, kakor da so ti lažiliberaleci — svojevoljno gospodovali!

Če si v teh žalostnih in za Avstrijo pogubnih časih pošteni vseh narodov v roko sežejo ter kot „pravna“ stranka na to delajo, da pridejo v državni zbor in na krmilo vestni, krščanski možjé, naj bi zopet vladala na svetu krščanska pravica; bi človek mislil, da bodo vsi, ki zares svoj narod in Avstrijo ljubijo, z vsemi močmi pripomagali, da z maga „pravna“ stranka in se država zopet na krščansko podlago postavi. Namesto tega pa prisopiha s potnim obrazom zdaj s tega, zdaj z drugega kota slovenske domovine naše liberelec ter vzdihuje: „Reakcija!“ starokopitarstvo! I no, vsak po svojem. Ko je zadolženemu rudečkarju in zapravljevcu v Belleville (pariškem predmestju) sodnijski sluga prinesel beksel ali menjico, katerej je bil čas obtekel ter je bilo treba plačati, se je zapravljevec zadril: „Glej, glej, reakcija že pa zopet glavo vzdiguje!“ — Če srenjski župan za lep red skrbi, vlačuge in postopače odganja ter vinskim bratom čez policijsko uro vina točiti ne pusti, se tudi paglavci nad njim deró: To je reakcijonar, starokopitnež! Tedaj vsak po svojem. Vprašanje pa nikakor več ni, kdo da ima prav: on, ki je za pravico, ali pa on, ki hoče vse le po svoji volji imeti?

Da ima „pravna stranka“ prav, oni pa ne, ki jo s „starokopitneži“ pitajo, bo pokazal najboljši program. Berite ga pazljivo in potem sodite!

Program se glasi:

A.

V državnopravnem oziru:

Pravna stranka je za to, da

I. Monarhija pod vladajočo najvišjo cesarsko rodovino na podlagi pragmatične sankcije nerazdeljiva vkupej ostane;

II. da se posameznim kraljestvom in deželam v državi ohrani samostalnost, zgodovinska samovlastnost*) in celota; **)

III. da se javno pravo v deželni kakor državni ustavi uravna in lepo razvija na krščanski podlagi.

Da se pa vse to doseže, se morajo po pričanju pravne stranke naslednja načela pripoznati in izvrševati:

1. Deželne pravice se ne smejo drugače spremeniti, kakor po postavnem deželnem zboru z vladarjevim privoljenjem;

2. Pravica, postave dajati, pripada prav za prav deželi, oziroma deželnemu zboru in pa vladarju. — Postavodaja gledé onih zadev, katere so po svoji naravi skupne zadeve, se izroči skupščini poslancev (delegatov) iz deželnih zborov zbranih. — V vseh družih, ne skupnih zadevah gre postavodaja deželnemu zboru v zavezi z vladarjem. —

3. Deželnim zborom ostane pridržano, da, če je treba z drugimi deželnimi zbori gledé postavodaje se sporazumeti, volijo za to posebne deputacije; toda samostalnost vsake dežele ostati mora pri tem nedotakljiva.

4. Uprava gledé skupnih zadev pripada ministerstvu, katero pa čez te zadeve segati ne sme; upravo gledé vseh drugih, ne skupnih zadev, pa izvršuje deželna vlada, zastopana po deželnem ministru pri cesarju. *** — Ministerstvo za skupne zadeve je odgovorno skupščini deželnih poslancev (ki imajo pravico v teh rečeh sklepati — to so delegacije); deželna vlada je pa gledé uprave ne skupnih zadev odgovorna deželnemu zboru.

5. Tem načelom primerno stališče vsake dežele nasproti vladarju in drugim kraljestvom in deželam se uravna med dotično deželo in vladarjem po posebnem deželnem ustavu (Landesgrundgesetz.)

6. Volilni redi (Wahlordnungen) morajo v resnici razmeram in potrebam dežel primerni biti ter se mora volilna pravica tudi pravično razdeliti in njeno izvrševanje kolikor mogoče zljajšati. —

(Sledi opazka, da pravna stranka decemberskega ali Beustovega ustava [1867] ne pripoznava, torej se tudi ne udeležuje delovanja v državnem zboru, ki se opira na ta ustav. Kaj da bodo voditelji stranke zdaj sklenoli, ko pride drž. zbor iz direktnih volitev, še ne vemo.)

Avstrijska pravna stranka dela torej pred vsem na to, da se sprava po ome-

njenih njenih načelih godi ter ustvari ustav, ki bode oprt na trdno podlago deželnih pravic (organische Rechtsentwicklung.)

B.

Cerkveno vprašanje.

1. Avstrijska pravna stranka je za samosvojost in svobodo katoliške cerkve kakor sploh za pravico in svobodo vseh postavno pripoznanih verskih družeb, in za s a m o s t a l n o gospodarjenje s cerkvenim premoženjem in ustanovami (stiftengami).

2. Na kolikor ima posveta postavodaja pri uravnanji razmer med kat. cerkvijo in postavno pripoznanimi verskimi družbami in med državo govoriti, pripada to oblasti deželnih zborov proti vladarskemu potrjenju.

C.

Šolsko vprašanje.

Postavodaja v zadevah šolske uredbe spada pod oblast deželnih zborov proti vladarskemu potrjenju. — Kako tedaj uravnati postavodajo v šolskih rečeh, nima avstrijska pravna stranka nič s tem opraviti.

Gledé pa na to, da sedanje šolske postave in naredbe

1. s šolskim primoranjem in s šolnino v prid brezverske šole v nedotakljivo pravico rodbine do poduka in vzreje segajo;

2. da s centralizacijo postavodaje pravico dežel do samovlastne uravnave šolskih zadev zatirajo;

3. da kat. cerkvi in vsem postavno pripoznanim verskim družbam kratijo in jemljejo pravico, vpliv imeti pri šolski uredbi in šolskem vodstvu, kar jim bistveno pripada, — posebno še gledé na to, da po sedanjih postavi ni moč ohraniti in ustanoviti verskih šol, in da se premoženje, za verske šole sporočeno, rabi za brezverske šole; — spoznava avstrijska pravna stranka nujno potrebo, da se šolske postave celó popravijo.

D.

Narodno vprašanje.

Gledé narodnih zadev je avstrijska pravna stranka:

1. za popolno enakopravnost vseh narodnosti v javnem življenju, posebno v šoli, uradu in gledé političnih pravic.

2. Narodnim manjšinam (n. pr. Slovincem na Štajerskem in Koroškem) se zagotovi obramba v posebni narodnostni postavi, ki se z njimi v deželnem zboru določi in deželnemu ustavu vknjiži. —

Tu je tedaj — seveda le v najkrajših besedah, kakor ne more pri načrtih drugače biti — program vseh avstrijskih poštenjakov, ki hočejo, da v vseh razmerah samovolje neha in pravica zmaga,

*) Nasproti sedanjemu centralizmu, kateri je proti oktoberski diplomii.

**) Glej o tem razlaganje v „Gospodarju“ št. 21. stran 164.

***) To nas pripelje, če pravna stranka zmaga in na krmilo pride, do — „zedinjene Slovenije“, druge naravnane poti ni. Vredn.

naj bi tako mir se povrnil v splošno našo domovino, starodavno Avstrijo, pod žezlom habsburške vladarske rodovine. In kdor je poštenjak, ter hoče ljudstvu voditeljem biti ali pa v javnosti govoriti o tej stranki, naj bere Weiss-Starkenfels-ovo knjigo: „Kleiner pol. Katechismus der österr. Rechtspartei“, ki stane le 25 kr., in prepričal se bo, da je vse grda laž, kar se temu programu očita. Zadovoljni edino le tisti s programom ne bodo, ki nočejo o kat. cerkvi in sploh o krščanstvu v javnem življenju ničesar slišati. To so pa nihilisti ali ničevci, s katerimi se ni pogajati, kakor tudi pravice nimajo, poštenim državljanom svojo ničevost vsiljevati. — Gorje pa vsakemu, kdor v svoji potuhnjenosti in nevednosti ljudstvo na krivo pot speljava!

Cerkvene zadeve.

Pomenljiv katolišk glas zastran prihodnjih volitev.

V svojem poslednjem pastirskem listu priporočajo preč. Briksenski knezoškof svojim vernikom, volilno pravico prav vestno porabiti ob bodočih volitvah. Kar velja vernikom na Tirolskem, velja tudi slovenskim, torej posnamemo poglobitve stvari iz omenjenega priručnega pastirskega lista.

„Vedite se“ — učijo višji pastir — „kot zvesti otroci kat. cerkve ne le doma, marveč tudi v javnem življenju. To naj velja posebno ob bodočih volitvah v državni zbor. Sedaj stojimo na prav resnem obratniku avstrijske zgodovine. Izročite prihodnost le možem, kateri so prepričani, da tudi modrost v državnih rečeh iz Boga izvira, ki je sam izrekel: „Po meni (z mojo pomočjo) vladajo kralji in sklepajo postavodajalci, kar je prav.“ (Prigov. 8, 15.) Izročite prihodnost možem, ki so za Boga, cesarja in domovino ednako vneti, katerih nikakor ni volja, zatajevati prvo v tem prelepem troglasji. Izročiti prihodnost možem, ki ne bodo pri obravnavi postav prezirali Boga, krščanstva in sv. kat. cerkve! To je tem bolj potrebno, ker se je o državnej vsestranskosti začel razvijati nauk, pri katerem morajo prav oni, ki so najboljši državljani, ki hočejo v resnici Bogu dati, kar je Božjega, cesarju pa, kar je cesarjevega, vedno v vestnej britkosti živeti.“

Tega se hočemo tudi mi, katoliški Slovenci držati, ker bi v denešnjih državnih razmerah volilec očitno zoper Boga in nja sv. cerkev se pregrešil, ako bi svoj glas dal možu, kateri je le po imenu še katoličan, v dejanji pa pravice sv. cerkve zatajuje.

Blagri državnega nadzorovanja šol.

Kakor smo ob svojem času poročali, je pruska vlada nadzorovanje šol s tem pričela, da je vsem kateketom v poljskih pokrajinah ukazala,

krščanski nauk nemški učiti. Zoper to kruto posilstvo so preč. nadškof, grof Ledochovski, protestirali in poljska duhovšina je pastirju hvalo za to pogumno postopanje izrekla ter sklenila, otrokom poljske narodnosti kakor doslej v maternem jeziku krščanski nauk razlagati. V ta namen so kateketi otroke, ki nemški ne umejo, doma ali pa v cerkvah poučevali, kajti v državni šoli se poljska beseda govoriti ne sme. Vlada pa tudi tega ne trpi, da bi kateketi zunaj šole v maternem jeziku dečo poučevali. V Ostrovi se je kateketu pod globo 50 tolarjev prepovedalo, v cerkvi razlagati krščanski nauk! — To je svoboda liberalnih oblizancev in pa — nemška kultura!

Stanje kat. cerkve na Švicarskem.

List iz Švicarskega 26. jun.

V Soloturnu so napravili rudečkarji 15. maja tabor, pri katerem se je zbralo, kakor poročajo liberalni listi, 8 do 10.000 ljudi. Tu so padale prav debele psovke na papeža, cerkveni zbor, okrožnice itd.; so se napravile resolucije, kako zadušiti svobodo krščanstva in posebno še kat. cerkve. To bi se naj doseglo po brezverskih šolah, po zapovedanem civilnem zakonu, po odgnanju papeževnega poverjenika iz dežele in po zatrenju vsake škofije, katera ni po narodnem in republikanskem kopitu osnovana. — Vse to bi se naj vzelo v zavezni ustav (Bundesverfassung), katerega je zavezno svetovništvo ravno prenaradilo ter ga hoče posebni skupščini v potrjenje predložiti.

Načrt tega zaveznege ustava meri na to, da se posameznim kantonom (okrajem) starodavna svoboda in samostalnost vzame in vsa oblast rudečkarjem v osrednjem (centralnem) parlamentu v roke spravi. Načrt še molči o vojaštvu, pravosodji in šoli, ker hoče vlada centralizacijo v teh zadevah bolj na tihoma, „po postavnih“ poti pozneje izpeljati; za zdaj liberalnim svetovalcem bolj sodi hujskati s cerkveno-političnimi členki, kajti s tem se puble glave najložeje omamijo, in če je nastal verski razpor po kantonih, se nadja vlada večino dobiti za preuredbo zaveznege ustava. Vse meri na najsilnejše preganjanje kat. cerkve. V ta namen bi naj služil člen: „Kdor (zmed škofov namreč in duhovnikov) brez privoljenja zavezne vlade na povelje tuje države ali tuje oblasti (to je radikalnem oblast rimskega papeža) na Švicarskem službo izvršuje, njega sme zavezna vlada iz dežele prognati.“ Če se ta člen sprejme, zamore vlada vsakega, poglavarja cerkve pokornega škofa ali duhovnika meni in tebi nič iz dežele pregnati, kakor je že storila z genevskim škofom. To je hvalisana svoboda na Švicarskem! Prekucneži in zarotniki vseh dežel najdejo tukaj pribežališča, domačinom pa kruta vlada žuga s prognanstvom, ako se drznejo zvesto spolnovati dolžnosti, ktere